
LA NOSTRA TERRA

REVISTA MENSUAL DE LITERATURA, ART I CIÈNCIES

LA LLEI MUNICIPAL

El dia 14 del pròxim mes d'abril es complirà el quart aniversari de l'adveniment de la República a Espanya. Quatre anys hem passat en plena febre legislativa; quatre anys en els quals, la major part del temps, han estat obertes les Corts: I, si ara feiem el balanç de tota l'energia desplegada pels diversos Governos i els dos Parlaments que des d'allavors ençà han estat els amos de la situació—i n'hi ha hagut de tots els colors i de tots els tons—hauriem de constatar, amb pena, que els resultats pràctics són ben poc afalagadors, per desgràcia nostra.

On el reflex de la política nacional és més potent i arriba al viu de l'ànima popular, és en el clos del municipi, base fonamental de tota l'organització estatal, columna que sosté tot el pes de l'administració, casa pairal d'on surten tots els fills que componen la gran família de la pàtria. Això no obstant i la seva importància, el municipi de la República és encara el mateix municipi de la Monarquia, i fins i tot diriem que el mateix de la Dictadura, amb tots els seus defectes, els antics sistemes i els cacics nou estil.

Que pensaria la gent, d'un home que volgués començar la seva casa per les teulades? Doncs això és el que s'ha fet fins ara a Espanya, s'ha intentat començar la casa per les teulades, prescindint, com s'ha prescindit, de la base fonamental del municipi en la transformació de l'organització pública.

L'any 1924 fou promulgat l'Estatut municipal, dit d'En Calvo Sotelo, recopilació de projectes anteriors que dormien el somni dels justs, i de lleis d'altres nacions. El mateix Directori no el volgué aplicar en la seva integritat, i tot just acabat de sortir i fresc encara de la tinta d'impremta, fou mutilat perquè així convenia a la política imperant aleshores.

Vingué la República amb el seu esperit renovador, i acabà de triturar l'Estatut, només perquè, segons criteri dels nous governants, tenia un greu pecat d'origen: el d'haver estat l'obra del Directori de Primo de Rivera i especialment de Calvo Sotelo. Fou suprimit, gairebé per complet, el Llibre I d'aquest Estatut, substituint-se'l pels preceptes continguts en la Llei de 1877, a fi de retornar al règim parlamentari dels Ajuntaments, anul·lant les Comissions Gestores que eren preceptives. I el Llibre II, mitjançant un sens nombre de disposicions oficials—causa del caos en el qual es troba actualment negada l'administració local—, fou tan reformat que quasi bé ha perdut la seva fesomia pròpia.

Malgrat tot, cal convenir que l'Estatut Municipal és una obra administrativa que honra el nom dels seus autors, i que pot servir d'exemple i d'imitació a molts països. Això no vol dir que no tenguí cap defecte. Té preceptes que a la pràctica no han donat bon resultat, però corregint aquestes parts, que no són moltes, s'hauria obtingut un conjunt armònic i eficient.

Ja hem vist que era el que pretenia el Govern de la República, quan va suprimir el Llibre I de l'Estatut, però també hem vist que en els darrers quatre anys, les Comissions Gestores municipals, que ara no són preceptives, sinó governatives simplement, han estat de moda i a l'ordre del dia. Les mateixes Diputacions Provincials, es regeixen avui per l'absurde sistema pel qual es regien en els temps de la Dictadura, i això en un règim que es titula democràtic no té explicació possible.

Prest es compliran, repetim, els quatre anys de República i ara, en aquests moments, les Corts estan discutint unes Bases, que després han de servir encara per a la formació de la nova Llei municipal. I el més curiós del cas és que aquestes famoses Bases, sortides a llum després de tant llarga gestació, no són altra cosa que una pobra refundició de l'Estatut d'En Calvo Sotelo, tan combatut. I, la veritat, per aquest viatge no es necessitaven alforges, ni tantès salves d'artilleria.

Però encara hi ha més; en la discussió d'aquestes Bases a les Corts, s'observa una manca de sentit legislatiu que esborrona. Després

del que ha passat amb l'Estatut de Catalunya s'han desfermat les passions i s'han accentuat les intransigències, i les Corts s'han dividit en dos bans: els partidaris de l'autonomia i els contraris de la mateixa.

Una gran part dels primers—per desgràcia de tots els que sentim l'autonomia—, creuen que aquesta ha d'ésser absoluta, confont-la amb l'independència total, i no tenen en compte que la incapacitat per aplicar-la, amb garantia de moralitat política i administrativa, és evident en molts municipis espanyols, i que això seria la causa del seu desprestigi i de la seva mort.

Els altres, els contraris, amb una toçudesca a ultrança, no volen saber ni entendre, perquè aquesta és la seva obsessió característica, que els municipis sense autonomia són organismes morts, sense vitalitat, sense iniciativa, que és la font de tota riquesa i prosperitat.

Nosaltres, que sempre hem defensat l'autonomia, però que som contraris a l'independència absoluta, o sia a l'autonomia sense control, perquè creiem que així vendria el seu desprestigi i mort, i ho podem veure cada dia en els acords que molts d'Ajuntaments adopten en la seva esfera autonòmica, prescindint de tota norma legal i moral, hem de fer vots per què la nova Llei municipal, que no sabem encara quan veurà la llum, sia un model d'equanimitat política i administrativa, i que ella sia també el vehicle del sentit popular i no el receptacle d'un nou caciquisme incivil i funest com tots.

INVOCACIONES

ROSA MYSTICA

COM un encens, el teu perfum s'eleva
damunt els nostres desolats jardins,
on tota flor és lluminosa treva,
enmig de dos crepuscles vespertins.

De les espines dels rosers divins,
surts tots els jorns, tan si fa sol com neva
i la rosada, dins la boca teva
gosa posar sos ulls diamantins.

No vull la rosa que un sol bes colora,
que perd el seu perfum a dins la nit
i deixa fulles seques en el tany.

Jo vull la flor que eternament olora,
dins el secret pregon, mon esperit
i no marceix l'amor ni el desengany.

JANUA CÆLI

Damunt la terra deixaria mudes
les amors que ma vida han captivat,
ungint de pau mes hores desvalgudes
o sumint-me en les febres del pecat.

Femenines dolçors del tot perdudes
enyoraria dins l'eternitat,
davant les resplendors inconegudes
d'una joiosa, rutilant ciutat.

Mes tu m'esperaràs vora la porta,
per conduir-me per ignots camins,
tota voltada d'infinita amor.

I en oblidâ aquest món em recomforta,
l'esperança dels teus esguards divins,
que han de ressuscitar-me a la claror.

CONSOLATRIX AFLICTORUM

El meu cor les tenebres no defuig,
ni la dolor pregona no l'atura.
No et deman el silenci de l'altura,
ni en la tempesta implor el teu soplug.

Solament una estona sense enuig,
un amorós esguard sense amargura,
un instant de plaer sense rebuig
i un reflex solament de claror pura.

I la carícia de la teva mà
sent en mon front humit de suor freda
i una serenitat, jamai fruïda,

fa reposar mon cap damunt la seda
del teu vestit. El dia va a finir
i és tan dolça la mort que sembla vida.

MIQUEL FORTEZA

LA CREU I LA MITJA LLUNA

1235 i 1535

II

LA RENDICIÓ I DESTRUCCIÓ DE MAHÓ

DES de començaments del segle XV, els corsaris argelins infestaren la Mediterrània occidental, i a primeries del XVI augmentaren considerablement aquests bandejats de les mars, i entre ells, prengueren especial relleu per la seva importància històrica, els dos germans Horuc i Haradin, conegut vulgarment aquest darrer per "Barbarrossa", fills, al dir d'alguns autors, d'un gerrer de l'illa de Lesbos, i segons altres, de la família francesa dels Authón. El cert és, però, que eren renegats que havien abjurat del cristianisme, rodejant-se d'islamites sense escrúpols i disposats sempre a cometre totes les malifetes que comportava la professió de la pirateria.

Aquell Barbarrossa, el nom tràgic del qual ja era conegut arreu del món, l'any 1531 havia desembarcat a Menorca, emportant-se'n captives prop de seixanta persones; essent això com un pressagi funest del que havia de fer poc temps després en la mateixa illa.

Barbarrossa, nomenat gran almirall pel soldà Solimà II, en 1533 feu la conquesta de Tunis, i, aprofitant aquesta avinentesa, Carles V, amb l'excusa de retornar la plaça al seu rei destronat Muley Hassan, però amb el propòsit de reprimir l'audàcia del pirata i crebantar la seva força creixent, mogué la guerra.

L'armada de l'Emperador sortí de Barcelona el 30 de maig de 1535, entrà al nostre port d'Alcúdia els primers de juny, hostejant-se Carles V a la casa de Mn. Jeroni Moragues; el dia 5 es trobava a Mahó, i d'aquí es dirigí a Sardenya, abandonant aquella ciutat el dia 13, fent vela cap al seu destí, amb 500 naus i 54.000 homes d'armes.

L'armada es presentà davant La Goleta, plaça forta i clau de Tunis, la qual, malgrat haver estat tenaçment defensada pel seu governador, el jueu Simar, company de Barbarrossa, fou presa per

l'Emperador el dia 14 de juliol, així com també les 86 naus que hi havia.

Seguidament, el governador i el pirata, que comptava amb 100.000 infants i 30.000 cavalls, es refugiaren a Tunis, i després de grans combats, el 21 del mateix mes l'hagueren de retre en mans de Carles V.

Però, Barbarrossa, amb bastants dels seus partidaris, pogué fugir de la desfeta, i, desitjós com estava de refer-se de la derrota i de les pèrdues sofertes, amb l'activitat i l'audàcia que el caracteritzaven, recollí depressa les desferres que encara li restaven i organitzà una armada de 22 galeres i 9 fustes, amb la qual—al dir d'alguns historiadors—feu via des d'Alger a la nostra Ciutat, entrant de nit a la badia, en un dels darrers dies del mes d'agost.

Els mallorquins havien encès grans fogueres per celebrar les victòries de l'Emperador, i creguent el pirata que aquelles lluminàries no eren altra cosa que indicis dels preparatius que es feien contra ell i precaucions que es prenien, girà en rodó i dirigí la proa de les seves naus vers l'illa de Menorca.

En quatre municipis solament estava dividida aleshores Menorca: Ciutadella, Mercadal, Alaior i Mahó, essent el primer d'aquests la capital i residència habitual de les autoritats generals. Mahó, que era el segon en importància, quasi a l'extrem oriental de l'illa, contenia en el seu clos, aproximadament, 300 focs amb 1.500 habitants, dels quals, uns 350 eren aptes pel maneig de les armes. Però, malgrat que la plaça estava ben amurallada, no comptava amb element militar per a la seva defensa, i es trobava desprevinguda del tot i confiada excessivament.

El 1er de setembre de 1535, l'armada del pirata, després d'haver vist frustrat el seu intent d'apressar, a les altures de l'illa, la nau biscaïna de Martí de Renteria, entrà en ple dia al port de Mahó, enarborant traidorament—segons l'historiador Vicens Mut—l'ensinya de les àguiles imperials, fent presa amb lluita, i no sense pèrdua de bastants dels seus, d'una carabella portuguesa que s'hi trobava.

En l'host de Barbarrossa s'hi comptava, ultra un fill seu, un altre terrible corsari, que ja era conegut dels menorquins pel nom de "Jueu", i fora de les Balears amb l'expressiu de "Coxi-diable". Eren el camp escollit de les seves maleïdes escomeses Catalunya, València i aquestes illes, a les costes de les quals i amb excessiva freqüència havia desembarcat, robant, incendiant i segrestant llurs habitants, especialment les donzelles més belles. L'havien perseguit

en diverses ocasions, encara que sense cap èxit, i la seva presència en l'armada del pirata agreujava considerablement el cas.

Afirma també l'historiador Mut, que quan els mahonesos varen veure entrar al port aquella armada, creient que era part de la de l'Emperador que tornava de la conquesta de Tunís, es prepararen seguidament per rebre-la amb tots els honors i feren repicar alegres les campanes. Però, dos frares franciscans, Bartomeu Genestar i Francesc Coll, que havien pujat a un vaixell ancorat per ésser els primers en dar-li la benvinguda, veren l'engany en el qual havien caigut, i avisaren seguidament la vila del perill que s'acostava, per tractar-se de naus turques.

Depressa es tancaren o tapiaren les portes de la vila i es feren els preparatius per a la seva defensa, mentre, a primeres hores del capvespre d'aquell dia infaust (1er de setembre de 1535), els corsaris de Barbarossa començaven el desembarc sense contratemps i pre-nien terra pel pont del Rei.

Era Batlle de Mahó En Jaume Scala, Major del castell que hi havia intramurs ho era En Pau Serra, En Gil Calderer i En Jordi Uguet eren els capitans de la gent de la vila, i En Francesc Mir tenia a càrrec seu dues peces d'artilleria instal·lades en el Baluart. Tots aquests i alguns altres més formaven el Consell Municipal o Universitat i a ells corresponia la direcció i defensa de la plaça.

No bastant-se la gent de Mahó per ella mateixa contra un inimic tan poderós, necessitava socors immediats, i per això, a l'ensens que els turcs començaven el seu desembarc sortia de la vila un missatge enviat a les autoritats generals de l'illa, assabentant-les del perill i de les necessitats de la plaça, sollicitant al mateix temps i de passada, l'ajuda urgent dels d'Alaior. Aquest correu, prop de les nou de la nit, arribava a Ciutadella.

Un dels punts obscurs, que la Història no ha aclarit encara, es refereix al Governador i al mateix temps Capità General de Menorca en aquell any; sabem solament que era home vell, però es desconeix el seu nom, que va cobrir de glòria amb la seva mort heroica.

Immediatament d'haver arribat a Ciutadella el correu de Mahó, portant la mala nova, el Governador i els Jurats prengueren les mesures que la gravetat i l'urgència del cas reclamaven, i, dirigint-se el primer al Virrei de Mallorca i els segons als Jurats del Regne, demanaren socors apremiants, i feren, depressa i sense perdre un moment, tots els preparatius necessaris per reunir quantes forces poguessin reclutar a Ciutadella i Mercadal, per auxiliar els de Mahó.

Les notícies escalonades d'hora en hora, que les autoritats mahoneses trameteren a Ciutadella fins que els fou possible i el camí restà franc d'inimics, anaven confirmant la necessitat urgent dels preparatius que tan acceleradament es feien, i per elles es tengué coneixement a la capital de l'illa dels designis de Barbarrossa d'assetjar la plaça, amb l'indici que els pirates començaven a desembarcar dels seus vaixells l'artilleria.

La lletra que els Jurats generals de Menorca enviaren als de Mallorca, porta la data del mateix dia 1er de setembre, "a dos hores de nit, amb molta pressa", i en ella demanaven ajuda urgent, recomanant, però, que la força que enviassin es dirigís directament a Ciutadella, per estar impedit pels inimics el port de Mahó.

A primeres hores del dia 2, les forces de Barbarrossa—que es suposen d'uns 2.500 homes—acabaren el seu desembarc i començaren immediatament el setge de la plaça, distribuïdes en tres fraccions, que es situaren amb l'artilleria corresponent a cada una d'elles, en els llocs més estratègics, mentre algunes partides soltes anaven pels camps i possessions saquejant i acumulant el botí que podien haver i que era l'objecte primordial de les correrries bèl·liques d'aquells pirates aventurers de les mars.

En els primers moments del setge, la sort no fou favorable a Barbarrossa, doncs els seus canons pedrers no arribaven, per més que s'hi afanyaven, a desfer les bones murades ni enderrocar les fortes torres de la plaça, la qual es defensava admirablement i amb la seva artilleria havia mort més de 300 inimics.

Els pirates, en les seves correrries, s'havien escampat, no solament pel terme de Mahó, sinó també pel seu veïnat d'Alaior, on els pagesos lluitant aferrissadament en mataren molts, i, en aquest darrer terme en feren dos de presoners i per ells fou que els naturals de l'illa s'assabentaren que el mateix Barbarrossa en persona comandava l'armada.

Els habitants d'Alaior que, pel correu que hem esmentat, foren els primers que reberen la petició d'auxili de Mahó, encara que tenien poca gent d'armes s'organitzaren, i, immediatament corregueren en defensa de la plaça assetjada. Hagueren de guerrear amb les forces inimigues, superiors en nombre, registrant-se bells fets d'heroisme, com aquell d'En Vicens Andreu que, tot sol i atravesant les línies dels pirates, entrà a la vila i més tard, en la desfeta, hi trobà la mort gloriosa.

Les autoritats de Ciutadella estaven animades en vista de les

noves favorables que rebien de Mahó, referents als èxits parcials que la plaça havia obtengut el primer dia sobre l'inimic, i conceberen esperances de lliberació; cregueren que 1.000 menorquins valdrien més que tots els pirates desembarcats, i pensaren que en rebre's de Mallorca l'ajuda de 200, o 300 homes que tenien demanada, es podria donar per descomptada la derrota de Barbarrossa, i que, si aquestes forces arribaven al nombre de 500, seria desfeta l'host i desbaratada definitivament l'armada turca, amb tota seguretat.

A Ciutadella, com hem dit, no es perdia el temps en vanes discussions, i després d'haver escrit a Mallorca donant compte del que succeïa a Mahó i demanada l'ajuda necessària, el Governador i els Jurats generals es preocuparen d'organitzar, amb tota la pressa que el cas requeria, un cos d'exèrcit tan poderós com fos possible, dins la penosa escassetesa de personal i de municions que tenien. Donaren ordres per a que la gent hàbil i disponible es concentràs en diferents llocs, a fi d'incorporar-se a la columna del Governador al seu pas cap a la plaça assetjada per l'inimic.

Les forces que formaren la columna del Governador eren en llur majoria de Ciutadella, ciutat en la qual hi havia una reduïda guarnició militar, afegint-s'hi, a mesura que avançava, els homes de les altres parts de l'illa, especialment els de Mercadal, calculant-se que l'unitat n'arreglegà fins a uns 600, sense comptar els veïns d'Alaior i de Mahó, que es trobaven fora de les murades, i que en part possiblement s'hi uniren.

El Governador, amb la seva força, havia sortit de la capital de l'illa el matí del dia 2—el que demostra la gran diligència esmerçada en la preparació dels socors—i, el vespre, i estant en marxa, envià un missatge a Ciutadella amb noves verbals dels aconteixements i amb una lletra pel seu lloctinent. Aquest correu arribà a la ciutat prop de mitja nit, i encara que la Història ha guardat el secret d'aquell escrit, es suposa que alguna cosa de gran importància deuria dir, per quant el seu destinatari considerà precis enviar-lo seguidament al Virrei de Mallorca.

Els Jurats de Menorca, tenint bona mar per anar a Alcúdia i l'avinentesa d'haver d'enviar l'esmentada lletra del Governador al Virrei, escrigueren novament als de Mallorca, fent relació del que passava, reiterant la petició de socors urgents, i donant instruccions detallades de com podien enviar-se les forces; diguent que el pas de la ciutat estava obert i sense inemics, i que, cas que el desem-

barc es pogués practicar en els termes d'Alaior o Mahó i que els vaixells turcs s'haguessin presentat en aigües de Ciutadella, els indicarien la situació encenent focs en el campanar i en el cap d'Artrug, si aquells es trobaven al sud de l'illa; en el campanar i en el cap de Bajolí, si eren al nord; i en cada un dels tres punts indicats, si es cregués que n'hi havia a l'una banda i l'altra.

Mentrestant, el setge de Mahó s'intensificava més cada moment, i Barbarossa tenia pressa d'apoderar-se de la plaça, perquè temia, i no sense fonament, veure's acorralat en el port per alguna de les divisions navals de Carles V, de retorn de la campanya de Tunis. I, fent grans esforços, els pirates aconseguien, poc a poc, esfondrar qualque part de les murades, canonejant-les terriblement i continuadament, i intentaren el seu primer assalt, però hagueren de recular davant la resistència dels assetjats.

El dia 3, fou segurament el jorn funest en el qual les forces del Governador s'encontraren amb l'inimic. Abans, un bandejat indultat havia estat enviat pel Governador a Mahó, a fi de prevenir les autoritats de la plaça, perquè oportunament cooperassin a la seva entrada a la vila. El Batlle prengué les mesures necessàries, entregà les claus al seu fill Bernat, i disposà que aquest i dos veïns més anassin a destapiar la porta del Cap del Cós.

Toparen les forces que manava el Governador amb l'inimic, quan aquell era prop de Mahó. Bernat Scala, fill del Batlle, sortí de la vila amb uns quants homes a les seves ordres per a facilitar-li l'entrada, però tot fou en va, i s'hagué de retirar amb els seus i tancar-se novament. La batalla havia estat sagnant i terrible; hi trobaren la mort, ultra el mateix bon Governador, 100 dels millors combatents de la columna, entre ells, el valent Joan Oliver, que era l'encarregat, amb la seva companyia, de penetrar el primer a la plaça en combinació amb els de dins.

Després del desastre, els que pogueren arribar a Mahó, demanaren les claus a Bernat Scala per entrar-hi, però aquell els respongué que no les tenia, i, això no obstant, més tard pogueren fer-ho, perquè trobaren les portes obertes i el bastió sense guarnició. Altres d'aquells combatents derrotats, empesos per la superioritat numèrica dels pirates, es retiraren així com els fou possible, i retornaren a llurs cases. I alguns, els més desgraciats, caigueren presoners de l'inimic.

Aquesta derrota que acabam de descriure, fou un cop fatal pels Jurats de Menorca, que havien concebut l'esperança de destruir

l'inimic i aconseguir així el desprestigi i la ruïna de Barbarrossa. I les conseqüències que d'ella es derivaren foren més deplorables encara, per quant desmoralitzaren els assetjats que tenien posada la seva fe en els socors de les autoritats generals de l'illa, i encoratjaren el pirata, que redoblà les seves exigències i els seus esforços, animat per la victòria.

Aniquilada la columna del Governador, i sense noves de Mallorca respecte l'auxili demanat amb tanta pressura, res no podien fer, ni l'exemple cívic ni els raonaments d'alguns contra la majoria de la població, a fi d'acceptar una mort honrosa abans d'entrar en pactes humiliants i inhumans amb l'inimic. Llargues i terribles hores d'angúnia, casos d'heroisme aïllat, actes de covardia i baixesa, de tot hi hagué a la vila, en el temps que va passar entre la desfeta de les forces enviades de Ciutadella i la caiguda de la plaça. I ens es difícil de creure, malgrat la situació desesperada de Mahó, que Barbarrossa hagués assolit amb tant poc espai i amb tanta facilitat la seva rendició, si els seus habitants haguessen pogut creure en una nova arribada de socors.

El 4 de setembre, tercer dia del setge de Mahó, Antoni Rotger, Lluç Saura i Bartomeu Mir, donant per perduda la plaça, escalaren les murades i fugiren, passant-se indignament a l'inimic. I després, el propi Rotger, que era barber de professió, fou utilitzat com a parlamentari per Barbarrossa, i, lligat i portant una senyera blanca, va ésser conduït per dos renegats davant la plaça, al peu de la "Torre Nova", en la qual voleiava una bandera que no s'ha pogut saber mai qui la hi hagués enarborada.

Una vegada en el lloc citat, cridaren i demanaren a la gent de la vila qui hi havia, i una veu els va respondre, que hi era present el síndic Jordi Boscà amb altres dels seus. Immediatament Antoni Olivar pujà a la torre, i, veient-lo els pirates, alçaren més la veu, i preguntaren el nom del capità de la plaça, contestant aquell que no es trobava allà en aquell moment. Allavors, els turcs i En Rotger, insistint, digueren que l'anassen a cercar, perquè tenien precisió de comunicar-li una ambaixada. I quan, al cap de poc temps, el Batlle va aparèixer en el baluart, els comissionats li exposaren que Barbarrossa els enviava a ell per a dir-li que si volia entregar la terra perdonaria tots els habitants amb llurs esposes i fills. Ni l'estat en que es trobava la vila, ni la promesa que li feien, feren dubtar el Batlle, el qual replicà amb valentia "que de cap manera hi accediria, ans al contrari, perdria en la defensa

cinquanta vides, doncs sabia fer-los retrocedir a canonades, com ho havia demostrat el dia abans”.

Oïdes aquestes fermes paraules del Batlle Scala, un dels renegats digué que tenguessen per cert que Barbarrossa prendria la plaça per assalt i que, en aquest cas, els faria presoners a tots i passaria la vila a foc i a sang. El vil barber mahonès hi afegí per la seva banda, que pensassen bé el que feien i que no responguessen amb tanta sobergueria, doncs a ell li constava, que si oferien resistència, tallarien el coll a tota la població, perquè convenia que ho meditassin i que contestassin després.

Amb el Batlle, i en el baluart, s'hi havia aplegat molta gent que havia escoltat la conversa, i alguns començaren a tenir por i a murmurar, diguent que convenia meditar el cas per dues o tres hores i, mentrestant, tendrien temps de fortificar-se bé. Els pirates demanaren allavors quin plaç volien per donar una resposta definitiva, i el Batlle, influït pels que l'envoltaven, sollicità dues o tres hores, i aquells se'n anaren, diguent que ho trametrien a Barbarrossa i que, a l'entretant, cessassin tots de combatre.

Al cap de poc els parlamentaris tornaren, i digueren que Barbarrossa els concedia dues hores de temps per contestar. Els Síndics, Jordi Boscà i Francesc Llorenç, seguits d'una gran gernació, es dirigiren a la casa de l'Hospici, convocant seguidament a Consell. Els parers que s'exposaren foren diversos, però molts dels presents es manifestaren partidaris de la rendició que se'ls proposava, i el Batlle Scala, veient això, digué que si volien acceptar el partit i entrar en pactes amb Barbarrossa, que en endavant, no el contassin per batlle, ni per capità ni per res.

Mentrestant, també a l'Universitat s'havien reunit els principals de la vila i els membres del Consell. El Batlle—que quan s'assabentà d'aquesta junta hi havia anat—prengué en les seves mans el Crucifix de l'altar, i amb ell exortà els presents i va obtenir que alguns cavallers i una part dels assistents votassin decididament que no s'havia d'accedir a les peticions del pirata, i especialment el síndic Jordi Boscà i Pere Juaneda decidiren morir lluitant, abans que entregar la plaça. Però, la nota pessimista i la veu del covard no hi podien mancar, i el conseller Pere Gonyalons de so'n Mercer, opinà que era prudent d'acceptar el partit, perquè tots havien de pensar que la vila quasi ja no tenia pólvora per defençar-se.

El batlle, volguent conèixer el parer dels clergues, envià el seu fill Joan, que era prevere, a l'església amb aquesta comanda, el

qual, dins breu temps retornà, amb la mala nova que solament Mn. Guillem Olives i ell eren contraris a pactar amb Barbarrossa. I veient aquest estat d'opinió pública, la major part dels reunits a l'Universitat acordaren, com a mal menor i ja que la cosa no tenia esmena, prendre partit, i comissionar el propi Batlle per passar a l'inimic a fi d'establir les condicions i els detalls de la rendició. Però aquest es negà, no volguent la comanda que li feien, i en el seu lloc es presentà voluntàriament Bartomeu Saura, per ésser molts, digué, els capitans dels pirates que el coneixien. La junta prengué per bona aquesta oferta i, ultra En Saura, nomenà també, per dur a cap el fatídic negoci, a Jordi Uguet, als quals s'uní després Antoni Olivari, per pròpia iniciativa o aquiescència dels reunits, i els que havien assistit a la junta de l'Universitat sortiren pels carrers i places cridant i recomanant que es prenguéssin partit.

Els comissionats feren el seu ofici i de retorn a la vila exposaren les pretensions de Barbarrossa, el qual, a la conformitat del Batlle d'entregar la plaça amb la condició de deixar lliures a tots els habitants, respongué despectivament diguent, que ell no havia anat allà per robes sinó per esclaus, i que únicament en el cas de donar-li cent nins i cent nines, de set anys d'edat almenys, i deixar-li fer el saqueig, respectaria la llibertat dels altres.

Malgrat aquestes imposicions del pirata, tan oprobioses i tan inhumanes, tal era l'estat decaigut i desmoralitzat de la gent, que alguns pares desgraciats ja acceptaven que els designats fossin llurs propis fills, i fins i tot l'hereu Boscà demanà a N'Olivari que hi accedissin i oferí un fill seu, i Bartomeu Saura digué que ell en donaria dos, encara que estaven tísics i quasi eren morts; fets aquests, que repugnen a tota consciència i a la mateixa ploma que els ha de descriure.

A la vila, sabudes aquestes tràgiques noves, es produí una gran confusió i no es sabia el que es feia per cap indret i tothom anava en orri; una part de la gent protestava airada contra les exigències de Barbarrossa, que abans havia promès que respectaria els habitants, mentre li fessen entrega de la plaça; i altres eren partidaris decidits d'acceptar el pacte, doncs el consideraven preferible al sacrifici en massa de tota la població i a veure reduïts els edificis a cendra i a pols. I a l'entretant les autoritats, que ja havien començat a claudicar, tractaven apart, particularment i amb vilesa, la rendició de la plaça, amb el propòsit de salvar-se ells personalment del desastre. I Antoni Olivari i Jordi Uguet passaren novament

al campament inimic, per determinació del Consell i manament del Batlle, el qual els recomanà que cloguessin el pacte.

Barbarrossa ja no s'acontentà aquesta vegada amb l'entrega dels infants que havia demanat, sinó que imposà la de tota la vila amb tots els seus habitants, per fer-los esclaus segons volgués, i el dret d'entrar a sac a les cases i als edificis públics, exceptuant-ne unes quantes solament, que prometia respectar. I entre el pirata i els comissionats s'establí el pacte odiós, i es senyalaren les cases que s'havien d'alliberar del saqueig, que foren les d'Antoni Olivar, Jaume Scala, Monserrat Gomila, Gil Calderer, Pere Gomila de Cutaina, Jordi Uguet, Blai Uguet, prevere i germà de l'anterior, Pere Juaneda, Jordi Boscà i Pau Serra.

El comissionat Olivar, després d'arranjar els detalls preliminars per l'entrega de la plaça, que havien de consistir en aixecar per dues vegades consecutives la senyera des de les murades, retornà a la vila, portador de la malestrugança. I els privilegiats, els que restaven exceptuats del saqueig i així deshonorats, reberen amb mostres de baixa i vil satisfacció les notícies que els donà el seu consemblant ambaixador, però sense poder ofegar, segurament, el corcò en el seu cor, ni en el fons de llurs ànimes la felonia punyent d'haver venut al carnatge els seus conciutadans, i entregat la vila a mercè d'un inimic tan crudel i perfidiós.

En Bartomeu Saura i un portugués que es trobava a Mahó, des d'el baluart feren la senyal tràgica, i N'Antoni Olivar, consumant tota l'ignomínia que havia desplegat en les seves ambaixades, demanà les claus, i, personalment obrí a l'inimic la porta del Cós, per la qual, immediatament, sedents de sang i or, entraren els pirates. Era l'horabaixa del dissabte dia 4 de setembre de 1535, i feia sols dos jorns i mig que havia començat el setge de la plaça.

Encara que s'havia convengut que solament entraria a la vila Barbarrossa amb cent turcs d'escolta, n'entraren més de mil; i el trist és, que qui aconduïa aquest excés era el propi Uguet, fill de la terra. La tragèdia d'aquella nit fou espantosa; els pirates, com bèsties salvatges, sadollaren magníficament tots els seus apetits malignes, i el saqueig, la violació, l'incendi i la destroça, semblaren el dol i la ruïna per totes parts. Unicament els privilegiats, que així veien consumada la seva obra de malvestat, amb una sageta a la mà que com a distintiu els havia donat l'invasor, marca de la seva degradació moral, salvaren, fins a cert punt, llurs cases i béns de la rapacitat de l'inimic. El saqueig fou terrible; els

pirates per fer-se amb tota la roba, despullaven fins i tot els habitants, i Barbarossa, enriquit sobradament, com qui dóna menjar a les feres, a mans plenes llençava els diners pels carrers.

Tots els mals caigueren aquella nit sobre Mahó, com els corps negres a la farum del carnatge, i totes les passions i els baixos instints anaren desfermats, perquè no foren solament els pirates que l'assotaren, sinó que, i això és el més vergonyós, alguns dels seus fills, que es pogueren sustreure a la desventura general, l'augmentaren amb la seva iniquitat, robant també per les cases dels seus conciutadans no exceptuats del saqueig, en mescladissa immunda de bandidatge, comprant la seva llibertat amb la perfidia i la delació d'amagatalls de joies i objectes de valor, seguint desalenats pels carrers a Barbarossa per arreplegar les monedes que aquell els hi llençava, desferres de la festa bàquica de dolor i de sang.

Res no varen respectar els turcs a la plaça caiguda: a l'església, robaren les joies, destroçaren les imatges santes i cremaren l'arxiu; i la Casa de la vila i el convent franciscà d'Observants, que l'any 1459 havia fundat el venerable P. Fra Bartomeu Catany, foren incendiats i destruïts. Els dos religiosos, que en el port havien conegut l'engany de Barbarossa i avisat del perill a les autoritats de Mahó, moriren degollats pels infidels, i el pare guardià, Fra Miquel Capó, fou martiritzat bàrbarament per haver sumit les sagrades formes, evitant així el sacrilegi de la seva profanació.

Els mateixos que havien entregat la vila, sofriren les conseqüències de la seva traició. N'Olivar i N'Uguet, trobant-se a la marina, foren colpejats per Barbarossa en persona, que els exigia que li descobrissin els diners, les joies i els objectes de valor dels que eren ja catius. Igual procediment seguí amb Gil Calderer, turmentant-lo fins que li feu entrega de joies i coberts d'argent. El Batlle Scala fou insultat grollerament, i si es lliberà de la sort dels altres, ho va deure a les seves delacions de tresors.

Vuitcents habitants foren arrencats de llurs cases i portats en captiveri a les galeres del pirata: la flor i l'alegria de la vila, la gent més jove i més robusta, la meitat de la població, i amb ells els fills estimats d'altres pobles de l'illa, que havien arribat a entrar a la plaça en els primers moments de perill per cooperar a la seva defensa, trobant-hi llur desgràcia i el desconhort de les seves famílies. I d'aquests captius, alguns dels més arriscats, exposant la vida s'alliberaren de l'esclavatge llençant-se des de les naus a la mar, nadant fins a l'altra ribera del port.

La matinada següent, diumenge dia 5 de setembre de 1535, Barbarossa, que temia topar-se amb l'armada de l'Emperador, de retorn de la campanya de Tunis, carregat de riquesa i d'esclaus, abandonà el port de Mahó i es feu a la mar, deixant darrera seu la desolació i la ruïna. A la vila, il·luminada per les fogueres dels incendis, imperaven el plant i el dol, mentre els traidors, que havien consumat la venda dels seus germans i destruït la seva pàtria, fugien esverats cercant refugi a la possessió de Binimaimut, carregats amb l'afronta i l'ignomínia.

En virtut de cert privilegi concedit pel rei En Sanxo de Mallorca, que confirmà després En Pere IV d'Aragó per sentència arbitral de 21 d'agost de 1373, la nostra Universitat tenia l'obligació de prestar ajuda a Menorca i Eivissa en cas de perill imminent o invasió, enviant 300 homes pagats i proveïts de tot el necessari per compte de les tres illes.

Rebudes a la Ciutat de Mallorca les primeres lletres dels Jurats i del Governador de Menorca, essent Virrei i Capità General del Regne Jimen Pérez de Figuerola, es reuniren immediatament alguns cavallers i altres prohoms principals amb les autoritats. En aquella ocasió, l'Universitat general no disposava de cabals abastament per atendre l'ajuda que li reclamaven, i davant això i el desig que tenia de no mancar a la seva obligació, acordà un préstec, que s'hagué de fer amb la garantia personal d'alguns dels assistents a la junta, per preparar una expedició de socors amb caràcter d'urgent. I En Joanot Riudavets, Jurat militar de Menorca, que havia estat el portador de les lletres, contribuí molt amb els seus esforços a organitzar-la, compromentent-se fins i tot, en nom del Consell d'aquella illa, al pagament de les despeses que es fessin, malgrat que, segons el privilegi esmentat, havien de contribuir-hi totes les Balears conjuntament.

Mallorca estava molt interessada en la derrota i desfeta de Barbarossa, perquè era el flagell constant de tot l'arxipèlag i de la mateixa Mediterrània, i per això s'expliquen les presses i la bona disposició que tengueren d'enviar immediatament socors a Menorca.

El correu que havia sortit de Ciutadella la nit del dia 1er o la matinada del 2 de setembre, arribà a aquesta ciutat el dia 3, i el mateix jorn o el següent embarcà cap a la capital de Menorca, per estar ocupat per l'inimic el port de Mahó, la primera expedició, la qual es compongué de 220 homes ben provists de municions pels Jurats

de Mallorca, a les ordres del capitá En Joan Miquel de Santmartí.

Es tenia la creença en aquesta ciutat, que Barbarrossa no es limitaria a la conquesta de Mahó solament, sinó que faria mal per tota l'illa si podia, i que, cas que la resistència que se li oposàs no li ho permetés, es dirigiria a Sardenya, amb l'esperança de sorprendre aquell regne desprevingut. I a fi que això no succeís, els Jurats de Mallorca, enviaren amb data de dia 4, lletres al Virrei i Consellers de la ciutat de Càller, posant-los sobre avis.

A l'entretant es va rebre a Mallorca la segona lletra dels Jurats de Menorca, escrita el dia 3, hores abans d'organitzar-se aquí la primera expedició i d'entrar en lluita amb els turcs el reforç de Ciutadella comandat pel Governador que hi havia de perdre la vida. En aquesta nova lletra es reiterava la necessitat urgent d'enviar una ajuda de 200 o 300 homes i elements de combat, i s'hi apuntava la possibilitat de desfer per complet l'host de Barbarrossa, si el socors s'elevàs fins a 500 homes. Ignorant-se a Mallorca els trists aconteixements que havien tengut lloc prop de Mahó, el Virrei i els Jurats, s'afanyaren a procurar un nou subsidi, compost aquesta vegada de 120 soldats castellans, que havien arribat a ciutat en una nau de la divisió, que l'Emperadriu governadora enviava al seu marit En Carles, que es trobava a Itàlia procedent de Tunis. I no tenguent cabals pel seu sosteniment, com ja hem dit abans al parlar de la primera expedició, se'ls negociaren mitjançant la garantia de la plata de l'església, que oferiren els eclesiàstics, sempre amb la confiança que si l'Universitat de Menorca no els reposava, ho faria per ella l'Emperador. I amb aquest préstec els fou possible també de complaure els menorquins enviant-los-hi algunes peces d'artilleria.

Aquesta segona remesa de reforços sembla que va sortir el dia 6, i es dirigí a Capdepera, per ésser el lloc més pròxim a l'illa de Menorca, unint-se a la mateixa, voluntàriament i a llurs despeses pròpies, alguns cavallers mallorquins. En aquella data, i amb l'animat propòsit de derrotar completament a Barbarrossa, ja s'estava preparant en aquesta ciutat una tercera expedició.

A l'entretant, el pirata, aconseguit amb excés el seu intent, havia abandonat el port de Mahó, i els Jurats de Mallorca, el dia 7 o el 8 rebien dels de Menorca la mala nova d'haver mort en batalla el Governador i cent dels seus homes millors, així com també la de la rendició i destrucció de la plaça. Aquest estat de

coses tan deplorable, a més a més de portar el desconhort a les autoritats i a la gent d'aquesta illa, els feia veure l'inutilitat dels esforços tant grans que havien fet.

La primera expedició, encara que tardanament, havia arribat a Menorca, i restà temporalment a Ciutadella per tal de substituir les forces derrotades; la segona rebé l'ordre de retornar de Capdepera; i la tercera ja no va sortir de la ciutat.

Sobre les relacions, més o menys verídiques, que circularen ràpidament respecte als fets ocorreguts a Mahó, hi havia una realitat, com més incontrovertible més dolorosa: la traició. I els que havien consentit i consumat la venda dels seus germans, a canvi de la seva llibertat personal i de la salvació de llurs béns propis, eren senyalats i perseguits per la veu pública.

La depuració oficial dels fets corresponia al tribunal de la reial governació, i les diligències del procés no es feren esperar, doncs començaren el dia 8 del mateix setembre, amb una informació testifical, prenent declaració a tretze testimonis, vuit dels quals foren mascles i cinc femelles.

D'aquestes declaracions, especialment de les que feren les dones, aparegueren culpables de la caiguda de Mahó, o complicats en ella per la seva gestió: el Batlle Jaume Scala, el cavaller Antoni Olivar, els ciutadans consellers Francesc Mir, Jordi Uguet i Gil Calderer, i Nicolau Calderer, Bernat Scala i Bartomeu Mir, els quals foren immediatament tancats a les presons de Ciutadella.

Una vegada coneguts aquí els detalls esfereïdors de la rendició de Mahó, el Virrei, Jimen Pérez de Figuerola, i els Jurats de Mallorca, prengueren les disposicions que consideraren els dictava el deure, per restablir la normalitat a l'illa de Menorca en la mesura possible, i per això hi enviaren forces que substituïssin les que provisionalment hi eren a les ordres d'En Santmartí, i nomenaren governador que ocupàs aquest càrrec, vacant per mort del que hi havia.

El Virrei desitjava traslladar-se personalment a Menorca per a fer-se càrrec de la situació i posar-hi el remei que pogués per ell mateix, però la seva edat avançada i les consideracions que li exposaren de la falta que la seva presència faria en aquells moments a Mallorca, el feren desistir, i amb el caràcter de Governador provisional hi envià el seu fill i lloctinent, Pere de Figuerola, el qual hi anà a prendre possessió i encarregar-se dels greus afers plantejats, entre el 14 i el 29 de setembre d'aquell any.

A Menorca, En Pere de Figuerola hagué de prosseguir i resoldre sobre la depuració dels fets i les responsabilitats que se'n derivaren, i per portar-ho a bon fi i compliment, malgrat les bones condicions de governant que tenia ja demostrades anteriorment, s'aconsellà en la persona d'En Rafel Ballester, advocat fiscal de l'Audiència de Mallorca i notable jurisconsult, a qui el seu pare l'havia confiat, perquè l'assessoràs i l'inspiràs justicierament en la sentència de la causa.

A les declaracions dels testimonis seguiren les dels processats. I alguns dels Jurats de Menorca, en escrit de 30 de setembre, demanaren al Governador, que fossin castigats severament i exemplarment els culpables, i l'advocat fiscal d'aquella illa, Pere Joan Pinya, sollicità que les dones dels processats fossin també tancades en presó.

Per providència interlocutòria de dia 8 d'octubre dictada pel Governador, els processats Antoni Olivari i Jordi Uguet foren sotmesos a turment, per a què declarassin veritat; els fermaren asseguts al poltre, i després de fer-los mal, els banyaren d'aigua salada i molt freda, repetint la prova per dues vegades, fins que parlaren i aclariren alguns punts obscurs de la causa.

Estant les coses en aquesta forma, l'assessor Ballester hagué de fer un viatge a Mallorca, en el qual, probablement, l'acompanyà el mateix Governador, i per aquest motiu s'ajornà el sumari, que no es prosseguí de bell nou fins al cap de cinc mesos, recomençant aquesta vegada amb el turment de l'esposa de Francesc Mir, i amb el de Bernat Scala, fill del Batlle, els dies 12 i 13 de març de 1536 respectivament.

El dia 20 d'octubre d'aquell mateix any, després de més de dotze mesos d'humiliacions i sofriments i estant encara a les presons de Ciutadella, fou llegida la sentència de pena major als processats Antoni Olivari, Jordi Uguet, Jaume Scala, Gil Calderer i Francesc Mir, la qual havia estat dictada en termes terribles, pel president del tribunal de la reial governació Pere de Figuerola, Governador i Capità general de l'illa de Menorca, assistit de l'assessor, el doctor Francesc Joan Martorell, i el conseller privat Rafael Ballester, i amb intervenció de l'advocat fiscal Pere Joan Pinya.

Per l'esmentada sentència, els processats foren condemnats a ésser trets de les presons i arrastrats pels llocs públics de costum a Ciutadella fins a la plaça del Born, en la qual, a N'Antoni Olivari li fou tallada la mà dreta, perquè amb ella havia obert les portes a Barbarossa;

a Jordi Uguet li fou tallat el peu de la mateixa part, perquè amb ell entrà a la vila assetjada en companyia del turc; i acte seguit, foren tots decapitats i se'ls mutilà; i el cap i la mà d'Antoni Olivar, juntament amb el peu de Jordi Uguet, foren posats sobre les portes de Mahó; el cap d'aquest, sobre la porta del Mar; el cap de Jaume Scala, enmig de la plaça; el cap de Francesc Mir, sobre el baluart pel qual havia baixat per unir-se a l'inimic; el cap de Gil Calderer, a l'entrada de l'Universitat; i els altres membres dels ajusticiats foren escampats pels llocs més concorreguts de tota l'illa, per exemple dels vius i consternació de l'Història.

Els béns dels culpables, que amb la mort vil havien pagat la seva afronta, foren confiscats i aplicats a l'erari reial, i els seus fills, mascles i femelles, inhabilitats per a obtenir qualsevulla ofici, així reial com universal, i exclosos de totes les prerrogatives i privilegis. I totes les parts d'aquesta esfereïdora sentència foren degudament executades el dia 24 del mateix mes d'octubre de 1536.

Les forces mallorquines que havien anat a Ciutadella per combatre contra Barbarossa, però que malgrat la pressa no hi havien arribat a temps, foren substituïdes per una companyia de 300 homes, que facilità el Marquès de Mondéjar, que es trobava en aquesta ciutat de retorn de la campanya de Tunis, doncs l'illa de Menorca no podia romandre sense elements defensius pel cas que fossin necessaris davant una nova escomesa de l'inimic.

Després del desastre es feia precís atendre a les necessitats de Mahó, que havia quedat devastat, i la seva repoblació s'aconseguí gràcies a l'afluència de mallorquins, catalans, napolitans i sicilians, els quals tengueren, per concessió especial, la franquesa de tota càrrega contributiva durant el plaç de deu anys.

Com hem dit abans, quan Barbarossa entrà a Mahó la vila tenia 300 focs i 1.500 habitants aproximadament, sense comptar, però, la població del terme municipal extramurs. No és de creure que fossin moltes les persones que perderen la vida en les incidències del setge—fora els 100 homes del Governador—si es considera el poc temps que tengué de durada, i no cal suposar tampoc que els 800 captius que se'n emportà el pirata, fossin tots mahonesos. Entre aquests hi havia segurament els de l'expedició de Ciutadella, que s'alliberaren del carnatge i que en el combat caigueren presoners; els d'aquesta mateixa expedició que, encara que en nombre reduït, pogueren entrar a la plaça; i els que hi havien anat abans des de Alaior, a prestar ajuda. Per tot això, no és aventurat de

suposar que Mahó va perdre, poc més poc menys, la meitat de la seva població, encara que, malhauradament, aquesta era la composta per la gent més jove i més robusta, la més ferma esperança de l'esdevenidor.

Molts dels habitants de Mahó que s'havien salvat es traslladaven a Ciutadella i altres parts de l'illa, amb motiu de la ruïna i destrucció de la vila, i aquesta emigració continuada arribà a preocupar seriosament les autoritats, degut a la manca d'ingressos a la caixa comunal que això suposava, ingressos tant més necessaris quant més grans havien d'ésser les obres de reconstrucció del poble en runes, que restava així sense veïns i sense els mitjans de defensa imprescindible. Malgrat tot, i a costa de penosos esforços i sacrificis, s'aixecaren les murades, es bastí novament l'església que Barbarossa havia incendiat, i passat un segle, Mahó presentava una nova cara, i s'havia obtingut una població aproximada de 3.250 habitants. Però, dels pobres captius que el pirata havia desembarcat pel nord de l'Àfrica, res més no se'n va saber, i la majoria d'ells, segurament, després d'una vida plena de sofriments morals i materials, amargats per la nostàlgia de la pàtria llunyana i la separació dels éssers estimats, trobaren la mort en terra d'infidels.

Les despeses ocasionades a l'Universitat de Mallorca, amb motiu dels preparatius i reforços enviats a Menorca per tal de combatre l'host de Barbarossa, després de mil dilacions i controvèrsies, foren satisfetes per les tres illes, donant-se així compliment a la sentència arbitral de Pere IV, de la qual hem fet esment, restant clos d'aquesta manera el dolorós episodi històric que acabam de descriure.

COMENTARI

Acabada de descriure la conquesta d'Eivissa i la rendició de Mahó, ens manca ara posar-hi un comentari, exposant l'importància de cada un d'aquests esdeveniments en relació a la nostra història general.

Unicament la coincidència de celebrar-se enguany les commemoracions centenàries dels fets esmentats, ha estat la causa que els hàgim unit en un mateix estudi. Però, cap lligam no hi ha entre l'un i l'altre, cap punt de connexió no existeix entre ells, i en el desenvolupament normal de la nostra història general, els hem de considerar com accidents aïllats i solitaris.

Això no obstant, entre la conquesta d'Eivissa i la rendició de Mahó hem de fer notar una gran diferència: el caràcter que dona el to històric a cada un d'aquests fets, i la seva especial i particular resultància en el temps i l'espai.

La conquesta de Mallorca per Jaume I, i la submissió dels sarraïns de Menorca al mateix rei, establiren la conseqüència natural d'obtenir també l'illa d'Eivissa, la conquesta de qual, si no pogué fer-la personalment el monarca mateix, degut a altres empreses de major importància, fou duita a terme pels seus vassalls, als quals la va confiar amb tota cura, perquè el seu intent, com hem vist, era de no ajornar-ho massa.

Obtengudes Mallorca i Menorca, res feia temer que els sarraïns d'Eivissa poguessin posar en perill la integritat del nou regne de la mar, en primer lloc, perquè aquella illa és la menor de l'arxipèlag i la seva força i potència eren escasses, i en segon terme, perquè els islamites perdien terreny cada dia i tenien altres regions que defensar, de més extensió i importància, que reclamaven tota la seva atenció i esforç. Això vol dir, que la conquesta d'Eivissa, per totes aquestes raons, havia d'ésser un fet, era una de les parts del programa preestablert, i que, si no s'hagués consumat el 1235, el següent o l'altre any hauria caigut irremissiblement dins les mans de Jaume I.

Els encarregats de completar aquell programa de la conquesta total de les illes volgué la sort que fossin els tres magnats que hem esmentat: En Guillem de Montgrí, Arquebisbe electe de Tarragona; l'Infant Pere de Portugal, que tenia el senyoriu de Mallorca; i En Nunyo Sans, Comte del Rosselló. A la seva memòria s'ha de retre homenatge fervent aquest any, perquè, malgrat obrassin com instrument del destí, que ja estava assenyalat, ells foren els que, amb els seus afanys, els seus sacrificis i el seu esforç personal, realitzaren la conquesta, gloriosa per tots conceptes, i assoliren l'unitat del regne mediterrani per excel·lència, assegurant la navegació i el comerç a les mars, i l'engrandiment i la lliure expansió de Catalunya.

Aquesta i no altra és la importància que correspon al fet d'Eivissa en el desplegament natural i general de la història, la de completar el pla de conjunt essent-ne una part imprescindible, sense la qual, però, el fracàs de la totalitat hauria estat inevitable a la llarga.

Quant a la rendició de Mahó, vila conquistada, arruinada i

abandonada a l'ensem per Barbarrossa, hem de dir que aquell esdeveniment no tengué dins el camp de la Història la transcendència ni la importància de l'esmentada conquesta d'Eivissa, ja que, en el passat, solament fou un accident, deplorabilíssim i dolorosíssim, això sí, que no trencà però la línia de la descendència integral a les Balears, considerades com a regió unigènita.

Es cert que Barbarrossa va conquerir la plaça de Mahó, però en aquesta empresa no hi havia cap intent de domini territorial; per aquest fet no es va desmembrar la vila de la Corona. El pirata pretenia solament venjar-se i refer-se en part, i ho aconseguí, de les derrotes sofertes a Tunis, que li havia infligit l'Emperador Carles V, i quan hagué satisfet els seus desitjos, fent ostentació de la seva ferotgia, carregat d'esclaus i de riqueses, l'abandonà seguidament, perquè sobradament sabia que no l'hauria poguda conservar sota el signe de la seva senyera.

En els segles XV i XVI eren freqüents els desembarcs dels pirates islamites a les costes de les terres cristianes de la Mediterrània, escampant el terror i la mort arreu amb la seva tàctica guerrera, dirigida solament per una gran gosadia i per l'afany insadollable d'acumular esclaus i tresors. Totes les viles marineres de les nostres illes en serven encara el record viu, il·lustrat i enjoiat amb els colors lluminosos de la tradició, i Andraitx, Sóller i Pollença a Mallorca, en poden contar moltes coses i en guarden fondes penes i terribles danys. A Ciutadella mateix, pocs anys després del fet de Mahó que acabam de descriure, tengué lloc un cas consemblant i encara molt més horrible, i a les terres del continent, Catalunya, València, Múrcia i Andalusia, es repeteix idèntica la història.

Solament la política dels acords i aliances internacionals i el reforç de les defenses nacionals, acabaren amb el temps amb els bandejats de les mars, i asseguraren la navegació, el comerç i la vida i l'hisenda, en els pobles costers, en els quals l'ull vigilant mai s'aclucava i la lluita amb els corsaris era el pa de cada dia.

Del fet de Mahó, hem de remarcar tres punts: 1er. La manca de mitjans de defensa a la plaça, tant més necessaris quant més important era el seu port estratègicament considerat, el que demostra que l'organització militar d'Espanya, en aquella època d'esplendor, era sobradament defectuosa, i més encara a les costes i especialment a les illes que un dia tengueren el reialme absolut de la mar. 2^{on}. Les incidències del setge, en les quals es posa de relleu la bona voluntat de les autoritats generals, la seva llestesa en preparar el

socors de la plaça, i la mort honrosa del governador i de cent dels seus homes d'armes. La trajectòria descendent en l'actitud i la fermesa de les autoritats locals, que des de la noblesa i la valentia més altes davallaren a la més condemnable de les vileses. Els actes, actes aïllats de la més infamant covardia. I els sofriments i les pèrdues sofertes per la vila, en riqueses, incendis, devastacions, pillatge i persones. 3er. El compliment de la terrible sentència sobre els principals culpables de la rendició: justícia excessiva i implacable, en consonància però amb la psicologia i els costums de l'època, encara que ara ens sembli incomprendible i per demés inhumana.

Però, malgrat tot i tantes calamitats, la vila de Mahó va seguir, com hem dit, subjecta al domini de la Corona, i el fet no va interrompre la continuïtat territorial històrica, i la plaça, pocs anys després, havia ressorgit d'entre les seves cendres, més jove i més bella i forta que abans, duplicada amb excés la seva població sempre creixent.

ELVIR SANS

BIBLIOGRAFIA

SOBRE LA CONQUISTA D'EIVISSA

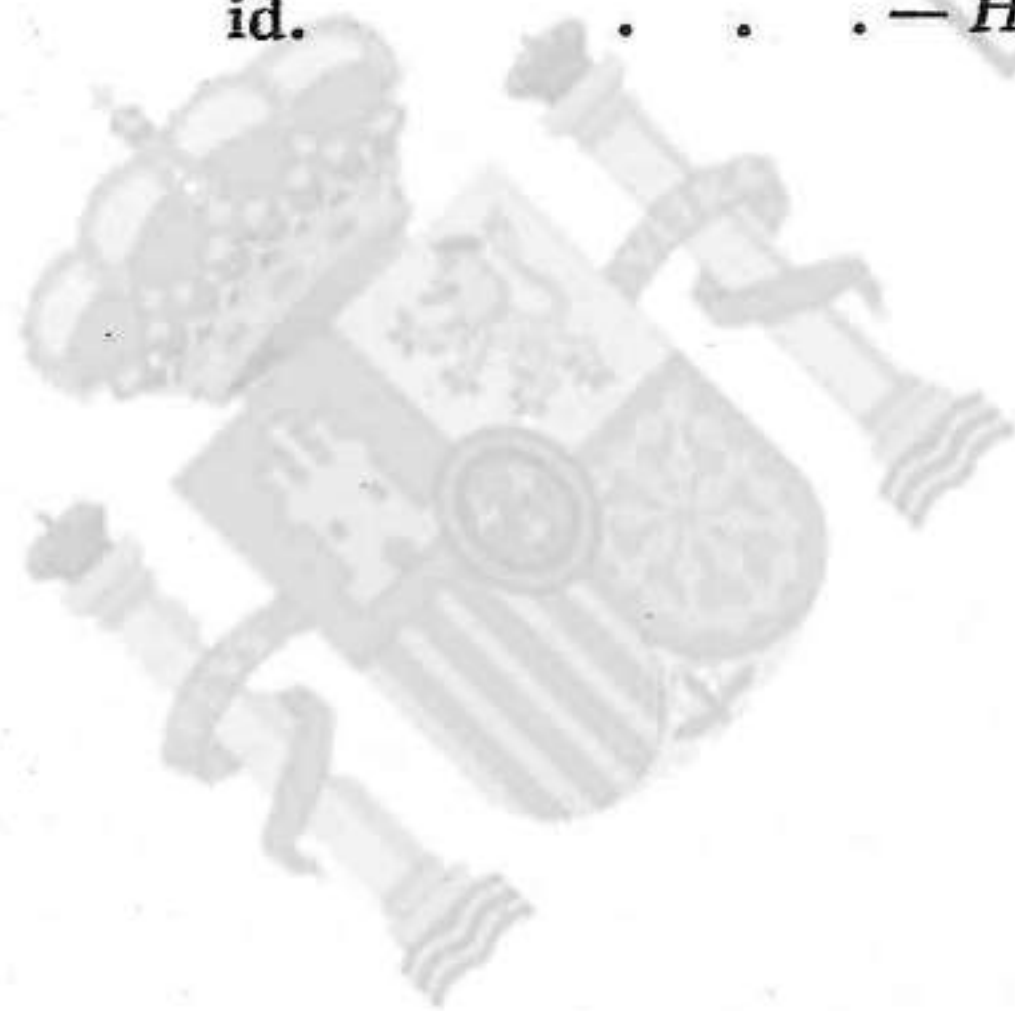
- ALCOVER S. J., MIQUEL . . . . — *El Arzobispo Sparrech de Tarragona.*
 BEL, ALFRED . . . . . — *Les Benou Ghânya.*
 BINIMELIS. Pvre., JOAN . . . . — *Nueva Historia de Mallorca y de otras Islas a ella adyacentes.*
 BOVER, JOSEP M.^a . . . . . — *Historia General del Reino de Mallorca.*
 CAMPANER I FUERTES, ALVAR . . — *Bosquejo histórico de la dominación islamita en las islas Baleares.*
 Id. id. . . . . — *Cronicón Mayoricense.*
 DELPONT, JULES . . . . . — *Les Roussillonnais a la conquête de Mallorca (1229) et d'Eyvissa (1235).*
 MACABICH I LLOBET. PVRE., ISIDOR. — *El feudalisme a Eivissa.*
 MALLORCA, P. GAIETÀ DE . . . . — *Resumpta històrica, corogràfica y cronològica.*
 MIRET I SANS, J. . . . . — *Itinerari de Jaume I el Conqueridor.*
 PÉREZ-CABRERO, ARTUR . . . . — *Ibiza.*
 PIFERRER, P. . . . . — *Recuerdos y Bellezas de España.*
 QUADRADO, JOSEP M.^a . . . . — *Islas Baleares.*

- ROVIRA I VIRGILI, A. . . . . — *Història Nacional de Catalunya.*
 SANS, ELVIR . . . . . — *Els mesos i la història.*
 SOLDEVILA, FERRAN . . . . . — *Jaume I.*
 Id. id. . . . . — *La segona i la tercera estades de Jaume I a Mallorca.*
 VILLANUEVA, J. . . . . — *Viaje literario a las iglesias de España.*
 VILLÀS VALLICROSA, J. M. . . . . — *Els textos d'historiadors musulmans referents a la Reconquesta.*

SOBRE LA RENDICIÓ I DESTRUCCIÓ DE MAHÓ

- AGUILÓ, ESTANISLAU DE K. . . . . — *Revista de Menorca.*
 BOSCH I FERRER. PVRE., RAFEL . . . . . — *Contribución al estudio histórico del sitio y saqueo de Mahón por Barbarroja, en 1.535.*
 FAJARNÉS, ENRIC . . . . . — *Revista de Menorca.*
 FURIÓ, ANTONI . . . . . — *Barbarroja en Menorca.*
 HERNANDEZ SANZ, FRANCESC . . . . . — *Compéndio de Geografia e Historia de la Isla de Menorca.*
 MUT, VICENS . . . . . — *Historia del Reino de Mallorca.*
 OLEO I QUADRADO, RAFEL . . . . . — *Historia de la Isla de Menorca.*
 QUADRADO, JOSEP M.^a . . . . . — *Islas Baleares.*
 RIUDAVETS I TUDURI, PERE . . . . . — *Fragments de Historia de Menorca. — Barbarossa.*
 Id. id. . . . . — *Historia de la Isla de Menorca.*

ELEGIA CANINA*

TROTAVA àgilment amb el morro ran de sòl i la cua erecta. Veia passar el paisatge del suburbi retallat pels raigs del carro, que rodava a batzegades per mor de la coixera d'aquell cavall idiota, mossegaire i guitzer. Massa que ho proclamaven el llom esquinçat i l'orella dreta, cruelment retallada, del ca.

Decididament, ell i el "Moreno" no s'avenien pas de caràcter. La convivència forçosa, en lloc de fer-los tolerants, els havia agrejat la vida. L'amo, massa baladrer tanmateix, es divertia amb les seves picabaralles. No en feia cabal, si no era per celebrar totes les peripecies de llur manifesta enemistat. No havia patit prou la Perla a través del seu vagabundatge! Ara que es creia haver aconseguit una situació econòmica deseixida, gràcies a un rampell de tendresa de l'amo que va alliberar-lo, al Port, dels cops de pedra d'una tropa de trinxeraires, una nova tragèdia li anava a amargar la seva existència obscura, de ca inadapdat, lleig i miserable de naixença, car el "Moreno" estava resolt a eliminar-lo d'aquest món, al primer descuit, i tot perquè l'amo la mirava amb més bon ull que no pas ell. Maleïda gelosia! Ja es veia amb el cap esberlat per un cop de ferradura, hàbilment hipòcrita, aprofitant el xuclet insistent d'un tàvec. La deixarien al marge de la carretera, arronçada de potes, les dents estretes i tota una processó de núvols tristos als ulls ben badats. La pols li faria de mortalla i els quatre grills dels voltants li omplirien les orelles d'unes absoltes llargues, monòtones, que l'acabarien de gelar. Després...

Trotava tan abstreta, que el collar li pessigà la pell, en aturar-se, en sec, el carro. Eren a un revolt de la carretera, ombrejat d'unes grans nogueres frescals, al peu d'una masia de parets blanques fistonejades de blau, tan blanques que l'enlluernaven cruelment. L'amo fermà el "Moreno", va desfermar-la a ella i, amb un aire tot apressat, es ficà a la masia. La Perla el seguí, fidel, no sense

---

* Del llibre d'imminent aparició: *Ronda d'Històries*.

esgarrifar-li el llom un esguard enverinat del "Moreno", que es removia nerviosament, de nassos contra la paret.

La Perla va sentir al llindar uns crits, tan forts, de l'amo, que se li segaren les potes del darrera. Els crits venien de la cuina fosca. Ningú no li contestava. Va mirar tant bé com pogué: una roba blanca era pataquejada, amunt i avall, a la dreta i a l'esquerra, amb un desfici cada cop més gran. Afinà la vista i va veure, entre la roba, una cara d'infant, horriblement moradencia. Amb prou feines si tingué temps de fer-se de costat, que l'amo ja era amb aquell batibull de carn i roba, marges avall cap a la riera, tot cridant: "Mariagneta, Mariagneta"! La Perla va mirar-lo com es perdia a grans gambades, entre el remoreig dels àlbers altíssims. Devia ésser aquell nebodet del qual tan parlava a la seva dona, criaturers i eixorcs sense esperança... Va guaitar cap endins de la cuina. Tenia un pensament: abans, però, observà el "Moreno": no l'espiava, atrafegat a mossegar, amb el coll estirat com una oca, unes herbotes miserables... Eix, quin fàstic; mai no es veia tip! El pensament va punxar-la més fort que mai: Què hi havia a la cuina? Era tan divertit tafanejar el desconegut! D'un bot s'hi llançà. Als clemàstecs, penjava, d'una nança, l'olla. Tots els armaris tancats i barrats. A la taula, l'ull blanc d'un plat abandonat. I en un recó —en el recó més fosc— un bressol. El decantà amb una pota; un bressol buid. Va sentir que el cor se li feia petit, petit, i que li feia un mal estrany, com una punxada de ganivet. I quina quietud, pertot! L'amo se n'havia dut el nadó, entre crits, com un foll... El bressol era buid... La Perla no comprenia més, però ja fou prou per fer-li agafar una mena de basarda i sortí, d'un altre bot, de la cuina, i s'ajagué, tremolosa, ran de la porta, el cap entre les potes del davant, com si volgués amagar un sentiment molt trist.

De cop, tornà a sentir l'amo i una altra veu. Devia ésser la de la mare del petit, perquè feia uns xisclets que eixordava. Arribaren de seguida. L'amo posà l'infant al bressol, que es va moure una mica pel costum de gronxar-lo. I es posaren a plorar llarg tots dos, quietament, amb les mans entre els cabells, amb una calma sobtada, que glaçava les sangs.

La Perla s'hi acostà. Cada gemec d'ells el sentia endins i li estrenyia el coll. Gairebé no els veia, perquè la tarda s'havia mort com l'infant, però els ulls encesos pel plor si que els veia. Un tremolí li feu arronsar la cua i es posà a udolar amb tota l'ànima, desesperadament...

L'amo va amoixar-li el pèl una estona llarga, dolcíssima, fins a fer-ho maquinament. Després, la tragué a la carretera, gairebé a pes de braços. Entrellucà el "Moreno" que els mirava, amb les parpelles botides, immòbil com una pedra. En passar ran d'ell alçà, de sobte, les potes del darrera... La Perla sentí, en caure esventrada contra el sòl, que un regalim de sang li mullava les dents, mentre l'amo feia botre el "Moreno" a fuetades...

Ja havien arribat les absoltes dels grills, sinó que les sentia, ara, una mica lluny, esmorteïdes pels plors que venien de la cuina de la masia...

TOMÀS ROIG I LLOP

C R Ò N I C A

CONFERÈNCIA DEL COMTE H. KESSLER.—El divendres dia 1, tengué lloc a l'estatge social d'aquesta Associació, l'anunciada conferència del comte H. Kessler, sobre el tema "La liberté est-elle condamnée?" Abans de començar la conferència, el president de l'A. per la C. de M. senyor Josep Sureda i Blanes, va llegir unes quartilles agraint al Sr. Kessler, l'illustre diplomàtic que sempre ha posat les seves activitats al servei de la pau del món, l'honor de dirigir-se al públic mallorquí a través de la tribuna de l'Associació. Començà el conferenciant, que s'expressà en francès, demanant excuses per no poder dirigir-se al públic en mallorquí, fent de passada un fervent elogi de Mallorca, del seu art, del seu paisatge i de la seva gent, remarcant la frase corrent de que qui ve a Mallorca ja no se'n vol tornar. Diu que vol que al acabar la conferència, se li exposin francament les dificultats i els punts obscurs que se li hagin trobat, per provar entre tots de trobar-los solució. El problema proposat com a tema de la disertació és actual i té molts de caires, a més del polític. Anem a fer abstracció de la política i a cercar solucions que estiguin més allà d'aquesta. Si examinam el problema psicològic, a través d'això arribarem a la solució política.

Hem arribat ara a una època en que l'home és diferent de l'home del Renaixement. L'època actual està caracteritzada pel maquinisme. El món d'ara no és com el món de fa quatre cents anys, degut a l'aparició d'uns factors nous (mitjans d'alumbrat i locomoció, vagues, etc.) que han vingut a esclavitzar l'home modern. Aquests factors, que el conferenciant anomena accessoris-necessaris, han contribuït a capgirar la vida. Ara ens podem fer la pregunta de si l'home domina les màquines o si les màquines dominen l'home. Tot ha portat a una època mecànica colectivista. L'home, poc a poc, a anat a viure com a dins un formiguer.

Però cal que l'home retorni a la llibertat i a l'individualisme que les màquines li han fet perdre. Tota aglomeració té caràcter distint de cadascun dels individus que la componen: això ens dóna les psicologies de las masses; les masses no reflexionen mai i en elles predomina lo sentimental. En general les nacions són més creació sentimental, que no producte racional. Els sentiments profunds, primaris, al ésser refinats poden crear una civilització nova. La font sentimental del món d'ara no és ja la del segle 17. Els grans moviments sentimentals del passat, com el Romanticisme, no foren creats per personalitats eminentes, sinó que aquests saberen aprofitar el que tenia a dins seu, l'entranya de l'època. La terra generadora, crea sentiments nous. Ara el maquinisme i la tècnica, han creat l'home nou i el dominen, més que no són dominats per ell.

Però ha de nèixer un individualisme nou en que l'home dominarà la màquina. Naixerà una nova massa amb una nova mentalitat i amb

possibilitat de veure el món també d'una manera nova. L'home no pot estar per llarg temps esclavitzat i per això no hem de desesperar de l'avenir.

Acabat l'interessantíssim i suggeridor parlament del senyor Kessler, varen intervenir breument per fer atinades observacions i ampliacions al tema, els senyors Guillem Forteza, Josep Ensenyat, F. de S. Aguiló, Estanislau Pallicer i Joan Sanxo, essent al final l'illustre conferenciant molt aplaudit pel selecte auditori.

SOBRE DETERMINADES QUESTIONS DE GRAMÀTICA.—Aquesta Associació per acord de la Junta general, ha nomenat una comissió formada per prestigioses figures de la nostra filologia i de la nostra literatura, per tal que estudiï i fassi un estudi preliminar per veure d'arribar a una entesa entre tots els escriptors mallorquins respecte a la unificació ortogràfica de la llengua escrita i a la possible conservació de les formes sintàxiques, de flexió i conjugació, i del lèxic peculiar de la varietat dialectal mallorquina dins la unitat de la llengua catalana. La comissió que ha de preparar la ponència a discutir i aprovar en tot cas en una reunió pública de tècnics i escriptors està formada pels senyors Andreu Ferrer, Jaume Busquets, Francesc de B. Moll, Francesc de S. Aguiló, Joan Pons i Estanislau Pallicer, i ha començat ja el treball, per enllestir la tasca que li ha estat encomanada.

E L S L L I B R E S

VIVES I BORRELL, J.—*Refugi perdurable*, poemes (segona edició). Barcelona, editorial Altés [1934].—90 pp.

L'imperi autèntic, poemes, imp. Altés, Barcelona 1934.—90 pp.

Dos esperits diferents—i fins diríem oposats—informen aquests dos llibres: l'un d'ordre emotiu, d'inspiració directa, l'altre d'ordre intel·lectiu, de cristallització més treballada; l'un qui opera amb imatges i l'altre qui procedeix per conceptes. En el primer llibre domina la primera manera. De les tres parts que comprèn—*Itinerari sentimental*, *Vibracions infinites*, *Estats anímics*—les dues primeres són plenament emotives. Vegeu, sinó, aquell *Oasi*: “Aire de mar i sol d'altura, llum de matí i frescor de prat...”, i aquell *Poble entrevist en la ruta* “—ignot refugi voltat de llum—” del qual només es veuen les “roges teulades i els ulls minúsculs dels finestrals...” Guaitau aquella estampa rossellonesa de *Colliure* una bella “tarda de vent i de sol”, sobre un “mar blau i quiet d'insomni”, amb

les xarxes damunt la sorra,
prop les barques en repòs,
les àvies entre cordatges,
sempre vestides de dol...”

I aquella *Aigua miraculosa* del “cantiret de vidre,—cantiret tot verd”, i aquella *Orfeneta...*—petita veu, matí clar—, que com un ocell reclòs sembla que està lliurant tota la seva vida “dintre l'enyor del seu cant”.

I encara aquell *Celatge estival*:

...Cada estrella un món,
tot el cel un regne.
Del misteri etern
l'esperit flameja
perquè és transparent
l'agulló que el mena,
tot ell fantasiós
de folia eterna...

I com aquests, en l'*Imperi autèntic* podríem citar molts de versos de la segona part de les quatre que conté: *Paisatges espirituals*, *Ruta poemàtica*, *Atraccions ponderades*, *Galanies fervorosas*. Però no cal: són de tònica idèntica. La mateixa imatgeria, el mateix color terral, la mateixa eficàcia emotiva.

A la segona manera pertanyen molts de versos d'*Estats anímics*. del primer llibre, i les tres quartes parts del segon. Entre els primers, hi ha encerts d'expressió tan sintètics com aquest final de sonet:

“Si furgues endintre del món i la vida,
veuràs a cada hora la llum invertida:
per fora, les ombres, per dins, claredat.”

Entre els segons, podem citar com a mostres sòbries d'una concreció més forta *L'emoció invariable*, *Contrició*, i sobretot el sonet *Claror de posta*, on sembla surar un eco de *Le Lac* de Lamartine:

...I en una remembrança
de plers ja tots dispersos, que foren la fermança
d'una ànsia prodigiosa d'amor i enardiment,

s'immolen al paisatge les mudes melangies
que són clarors de somnis, concretes elegies,
fecundes en l'inici de tot renunciament.

G. C.

MACABICH LLOBET, ISIDOR.—*Sobre arqueologia ibicenca.*—“*Santa Maria. Ciclo Cristiano*”.—Imprenta de Francesc Soler Prats. Palma de Mallorca, 1933.—39 pp.+VIII làmines—4.º

Acaba de sortir aquesta monografia històrico-arqueològica, malgrat la data de publicació estampada a la portada, a causa de les condicions administratives de l'Estat, per estar subvencionada pel Ministeri d'Instrucció Pública, i haver-se de justificar l'inversió en referència a l'exercici esmentat. Aquesta monografia porta el número tres, i és continuació de l'obra iniciada pel mateix autor amb les dues anteriors, titulades, respectivament, “*Pityusas—Ciclo Fenicio*” i “*Ebusus—Ciclo Romano*”, de les quals ja en ferem la recenció en aquesta Revista els anys 1933 i 1934.

Avui, en tornar a parlar dels treballs de Mn. Macabich, hem d'insistir en les lloances que li prodigarem anteriorment. Els seus estudis van produint una obra, no solament ben necessària dins l'escassetat de notícies històriques sobre l'illa d'Eivissa, sinó també importantíssima, per quant venen a completar els coneixements d'aquesta ciència en el camp general de les Balears.

Santa Maria és una monografia concebuda dins el mateix pla que determinarn les precedents, i no solament no desmereix d'aquelles, sinó que, amb forta embranzida, es sosté a la mateixa altura, fins a la qual l'autor ha arribat en ampla volada. La forma descriptiva és impecable, i en ella hi és palesa l'erudició vastíssima de l'escriptor, que en el seu desig de deixar les coses ben aclarides, ens mostra els seus grans coneixements del passat i ens demostra que ha sabut socavar la cantera aurífica dels arxius, font directe i la més pura de l'Història.

En aquest treball, Mn. Macabich, posa de relleu les grans belleses arqueològiques que l'illa d'Eivissa guarda, pertanyents al període cristià; belleses que cridaran l'atenció a tots aquells que no coneixen en detall el tresor artístic de l'illa germana, que, desgraciadament, són en gran nombre.

L'esmentada monografia es divideix en els següents capítols: *Santa Maria.—El Feudalismo en Ibiza.—Notas*, (aclariments dels anterior).—*Reperto de Ibiza y Formentera entre los Conquistadores.—Indice de las láminas*, (explicació detallada i interessantíssima dels gravats que, amb profusió, segueixen).

Hem de fer vots fervents per a veure continuada i no estroncada aquesta sèrie de monografies de Mn. Macabich, el qual pot tenir la seguretat que està realitzant un treball bell i profundament patriòtic. Rebi l'autor de *Santa Maria* i de tantes altres obres d'història i d'arqueologia, la nostra més sincera i coral felicitació.—
E. S. R.

L E S A R T S

EXPOSICIONS

A les Galeries Costa, el pintor alemany ARTUR SEGAL novament i per tercera vegada dins un any, ens mostra les seves obres pictòriques, consistents en bodegons, retrats i paisatges.

A on trobam més temperament artístic és en els *bodegons*, que més que tals són estudis isolats de fruits, ja que el sentit de composició del tema hi manca, reconcentrada tota l'atenció de l'artista en reproduir fidelment les fruites que es posa al seu davant. Al nostre entendre ho aconsegueix amb bastanta força, tant en el dibuix com en el color i qualitat, assolint una gran riquesa de modelat, que procura augmentar il·luminant-los amb llum artificial, la qual, naturalment, accentua els contrastes.

Els retrats, un poc agigantats quasi tots, tenen vida, notant-se un desig de fer desaparèixer la tècnica fins al punt que sembla voler donar l'impressió d'ampliacions fotogràfiques, quant tots els fotògrafs que se les donen d'"artistes" sempre que volen fer una obra de pretensions simulen a cops de llàpiz una tècnica postixa; dits retrats, bastant bé de caràcter, moltes vegades estan també contrastats amb llum artificial.

En canvi els paisatges són d'escàs interès; bastant innocents de visió i de tècnica, fa pensar comparant-les amb els altres gèneres si no ho fa aposta i cerca un concepte infantil a l'interpretació del paisatge, encara que no ho crec.

Al salonet petit de les mateixes "Galeries Costa" ERWIN HUBERT, conegut i apreciat com a bon aquarellista exposa unes quantes obres que venen a confirmar la seva reputació. Els paisatges, fets amb molta espontaneïtat són plens de color, sintètics en l'expressió, i els retrats, un d'ells a l'oli però tècnicament tractat com aquarella, són simpàtics i estan ben resolts.—P. B.

CONCERTS

ORQUESTRA FILARMÒNICA DE MADRID

Novament hem tengut la desitjada ocasió de sentir l'admirable conjunt orquestral que amb tant d'encert dirigeix el Mestre B. Pérez Casas. Hem de remerciar abans, doncs, l'esforç realitzat per l'empresa del Teatre Líric.

I anem als programes: Felip Manuel Bach, el primer dia, Maurice Ravel, el segon, i Mozart el tercer representaren, pel nostre gust, els millors moments d'aquests concerts.

Que Felip Manuel Bach fou un gran músic, ja ningú no ho dubta: el que no s'acaba de justificar és la poca divulgació que es dona a les seves obres. Per això mai podrem agrair abastament al Sr. Pérez Casas l'haver

inclòs en el seu programa la bella obra amb què l'obrí: el *Concert en re major*, hàbilment instrumentat per Steinberg.

De Ravel sols direm que ben poques vegades havíem sentit interpretar *La Valse* amb tanta brillantor, justesa i entusiasme, al mateix temps que amb tanta musicalitat.

Quant al treball de l'orquestra en l'obra de Mozart no hi ha dubte que va ésser perfectament reeixit, si bé, amb tot, l'hauríem preferit un poc menys beethovenià.

No és possible passar per alt la immillorable sonoritat i magnífica interpretació, infinitament matisada, dels fragments wagnerians, molt nombrosos (anavem a dir massa) en aquests programes. Beethoven, Liszt, Debussy, Turina i alguns compositors russos—no precisament els més actuals, si és permès d'usar aquest mot—, trobaren en l'orquestra Filarmònica de Madrid i en el seu Director uns intérprets sincers i apassionats. Dvorak, encara, figurà al programa amb la seva centenària *Simfonia del nou món*, inclusió aquesta solament justificada pel desig de fer lluir l'orquestra.

No cal dir amb quin gust varen ésser escoltats i aplaudits els admirables components de l'agrupació ni tampoc hem de repetir que, com de costum, el públic no va ésser d'allò més nombrós, havent salvat la situació la colònia estrangera que honora i correspon amb la seva assistència totes les manifestacions d'art vertader, menyspreuades moltes vegades lamentablement pels nostres coterranis.

JOAQUIM NIN-CULMELL

Heus ací el nom d'un músic que esdevindrà famós en poc temps, i que avui ja té una anomenada envejable. Pianista de remarcable talent, les seves interpretacions tenen aquest encís de la sinceritat. En efecte res no hi ha en el seu joc d'exterior ni deslumbrador. Obedient als dictats artístics de la seva consciència musical, toca la música... musicalment. I la seva tècnica, forta, segura i sòlida, no fa més que traslladar al teclat els seus pensaments i treure'n una realització sonora d'acord amb l'idea dels respectius autors. Nin-Culmell és una d'aquestes naturaleses en les quals la sensibilitat està en just equilibri amb la intel·ligència.

El seu concert donat al Palau de la Almudaina fou un triomf legítim. Executà un programa densíssim: de primer, el *Concert italià* de Bach, del qual donà una d'aquelles interpretacions que no poden oblidar-se. No és possible imaginar més escrupulositat en el frasseig, més independència en el moviment de les veus ni més fluïdesa en el corrent musical.

Chopin i Schumann ens mostraren el costat romàntic de Joaquim Nin-Culmell. *Tres Romances* d'aquest i la quarta *Ballada* del primer permeteren al nombrós públic d'apreciar la intensitat del seu pensament al ensems que una exuberant virtuositat pianística.

A remarcar les magnífiques versions d'Albéniz, plenes de vida i dinamisme, com també les obres de M. de Falla, interpretades en la forma que demana el seu autor. En escoltar aquelles danses de *El Amor Brujo* hom endevinava l'orquestra...

ALICE EHLERS

Un clavicèmbal en el Palau de la Almudaina! És possible imaginar-se tota la evocació que aquest fet significa? Podrà ésser matèria de discussió si tal o qual obra resta millorada o perd al ésser traslladada als nostres pianos moderns, però el que ningú no dubtarà és que en sentir les cordes

puntejades d'un clavicèmbal un hom es sent en ple segle XVIII, perquè el clavicèmbal simbolitza la música del XVIII, com cap altre instrument...

A l'anunci d'un concert de clavicèmbal s'omplí la sala. I Alice Ehlers, davant un esplèndid instrument de la casa Pleyel descabdellà un programa que per ésser complert solament hi mancava una representació de l'antiga escola espanyola, que consideram no menys interessant que la francesa o la italiana.

Alice Ehlers és sens dubte una gran artista, que té un concepte seriós i ben format de les obres que interpreta. De Bach sentirem el primer fragment de la *Toccatà en sol*, que va ésser tal vegada el punt culminant, el *Concert italià* que la mateixa artista creu no es pot tocar en el piano... (perquè no?), la *Batalla entre David i Goliath* de Kuhnau, la més famosa obra d'entre les seves Sonates Bíbliques, etc.

Va cloure la sessió amb unes peces de Couperin, Rameau i Daquin, que, juntament amb tres *Sonates* de Scarlatti foren ben merescudament ovacionades. I com a bis va haver d'afegir el *Rondó alla turca* de Mozart, obra aquesta que no guanya res en el clavecí, però que sembla d'us entre els seus cultivadors, des que ho va fer Wanda Landowska, que la executa amb grans diferències d'interpretació i de registració.

El succés d'aquest concert fou tan formidable que l'excelent artista va haver de prometer al públic un nou recital, que celebrariem tengués lloc el més prest possible.

ALTRES CONCERTS I FESTIVALS

La Capella Clàssica de Mallorca ha celebrat el 250e aniversari del naixement de Haendel amb una de les més complertes audicions del gran oratori *El Messies* donades a Espanya. Per a un cor tan reduït com és la Capella Clàssica, cal adonar-se'n de les grans dificultats que això suposa, més si es té en compte que els solistes pertanyen al mateix cor. Malgrat tot, el festival no tan sols va reeixir, sinó que hi va haver moments d'emoció tan intensa com poques vegades tenim ocasió d'experimentar.

DINA MOORE BOWDEN ha donat diversos recitals de cant en el Mallorca Junior Club, del Terreno. Hom ha pogut apreciar les magnífiques condicions vocals que poseeix, juntament amb una acurada escola i un bon gust no massa freqüent entre les cantatrius.

El TRIO DE MALLORCA ha seguit donant les seves sessions mensuals en el Palau de l'Almudaina.—J. M. P.

RECULLS DE FORA

21 FEBRER — 20 MARÇ

Continuà en sessions ordinàries i en les nocturnes, habilitades exprofés, la discussió al Congrés de la Llei d'Arrendaments rústics que fou aprovada el dia 14 per 189 vots contra 38. El dia 12 s'havien reprès les sessions després de les vacances de carnaval amb la discussió de les bases de la nova Llei Municipal.

En la sessió del 20 març foren llegides a la Cambra les tres proposicions acusatòries formulades contra els Srs. Azaña i Casares Quiroga, derivades del sumari instruït pel contraban d'armes descobert a Astúries el passat estiu. Defensaren les proposicions, amb sengles discursos, els senyors Moutas (Ceda), E. Bilbao (Tradicionalista) i Goicoechea (R. E.). Enmig de gran expectació pronuncià un llarg discurs en defensa pròpia el Sr. Azaña, que seguí en la sessió nocturna del mateix dia, en la qual intervingueren a més els senyors Hidalgo, Samper, Casares Quiroga i el Ministre del Treball Sr. Anguera de Sojo.

***

La Gaceta de Madrid del 23 febrer publicà un Decret de la Presidència del Consell de data del 21, nomenant una Comissió encarregada de revisar els serveis de l'Estat traspassats a la Generalitat de Catalunya, presidida pel Subsecretari de la Presidència i de la qual formen part com a vocals el Subsecretari de Justícia, els Directors Generals de lo Contenciós, de Seguretat, de Camins, i els Srs. J. M. Fàbregas del Pilar i R. Lopez Barroso.

Un altre Decret, aprovat en Consell de Ministres del 25 de febrer facultà al Governador General de Catalunya, Sr. Portela, per destituir Ajuntaments i Alcaldes i substituir-los per Comissions Gestores.

***

Arribaren el 21 de febrer a París i el 24 Londres el Srs. Schuschnigg, Canceller, i Berger Waldeneg, Ministre d'A. E. d'Austria, per entrevistar-se amb els Governos de França i Anglaterra a favor de la independència i reconstrucció d'Austria.

***

El 1.er de març fou retornat el Sarre a Alemanya. El baró Aloysi, en nom de la S. de N. transferí els poders al Ministre de l'Interior, Guillem Frick, representant del Reich. A Sarrebruk acudiren més de 300 mil persones a presenciar la cerimònia, que fou festejada a tota Alemanya.

***

A Grècia esclatà la nit del 1.er de març un important moviment se-

diciós, al qual s'adherí el Sr. Venizelos, contra el Govern del Sr. Tsaldaris. La revolta iniciada a Macedònia i Creta sobretot, tengué de moment caràcter de guerra civil, fins que fou dominada cap al dia 12 per les forces governamentals a les ordres del general Condylis, Ministre de la Guerra.

* * *

El disabte 16 de març el Govern del Reich denuncià publicament les clàusules militars del Tractat de Versalles i restablí el servei obligatori a Alemanya. A les 8 del vespre el Ministre de la Propaganda, Dr. Goebels, llegí en el Palau dels Sports davant una immensa gentada el text de la llei i la proclama del Führer.

La notícia coneguda immediatament per la radio, produí arreu la natural emoció, i aguditzà l'activitat, no certament apagada, de les Cancelleries europees. Els Governos de Londres primer, i desseguida els de París i Roma trameteren a Berlin notes de protesta; Sir John Simon, anà a Berlin en viatge d'informació—el viatge estava convengut d'abans i havia estat suspès a demanda d'Alemanya sots pretext de malaltia de Hitler,—després de passar per París, i quedà convenguda una reunió dels representants de Anglaterra, França i Itàlia que serà tenguda a Stressa, per tractar de les derivacions de la qüestió, portada, a més, per França a la S. de N. de Ginebra que es reunirà el 15 d'abril.

* * *

L'Acadèmia Nacional de Jurisprudència i Legislació de Madrid ha obert un concurs per atorgar el Premi Maura, a la millor obra original sobre el tema: "La personalitat de Don Antoni Maura com orador forense, polític i acadèmic." El premi és de 5.000 pts. i el termini de presentació de treballs expira el 31 desembre d'enguany.

* * *

A l'Ateneu de Madrid i formant part del curset sobre qüestions universitàries donà En Joan Estelrich una conferència sobre el tema: "El problema cultural de Catalunya i la seva situació jurídica".

* * *

El Premi Folguera 1934 ha estat concedit al poeta Josep M.ª Lopez Picó; el Premi Ignasi Iglésies a l'obra en quatre actes: "El món en què vivim" de Josep Millàs Raurell.

* * *

Alguns llibres nous:

J. Tharrats, *Tàlem* (poema).—Domènec de Bellmunt, *Homes de la terra*.—Joaquim Folguera. Pròleg de J. M. Lopez Picó (Els Nostres Poetes, 3).—E. de Kleist, *Miguel Kohlhaas* (novella) Trad. d'E. Martinez Ferrando (Quaderns Literaris, 46).—Tomàs Barri, *La badada de Karl Marx* (novella).—Ferran de Sagarra i de Ciscar: *La primera guerra carlina a Catalunya. El comte d'Espanya i la Junta de Berga*. Dos volums.—Josep Sanabre. *Guia de l'Arxiu diocesà de Barcelona*.—Fr. Xavier d'Olot, *Al Marge* (poesies, quart volum).—

N O T I C I A R I

21 FEBRER—20 MARÇ

PER LA LLÀNTIA DE RAMON LULL

Una partida de devots del poble de Campanet han tengut el gest, digne de lloança, de donar una mesura d'oli per cremar a la llàntia que, fa poc, fou penjada davant la tomba del Benaventurat polígraf mallorquí. Cal notar a més que l'oli procedeix de les possessions de Gabellí i Biniatró que, com es sap, foren propietat del pare de "Ramon Barbaflorida".

EL DIRECTOR GENERAL D'AERONÀUTICA

En un hidro "Dornier" ha vengut a Mallorca el Director General d'Aeronàutica, Sr. Ismael Warleta, acompanyat d'una comissió de tècnics, per tal d'estudiar la possibilitat d'habilitar camps d'aviació en cada una de les illes.

UNA PEL·LICULA DE BALEARS AL SALÓ RIALTO

Visió de Balears, aquesta pel·lícula, que va acompanyada de la brillantíssima "suite" del nostre compatriota Baltasar Samper, és un bell recull de costums típics de les illes i de llurs monuments, començant per Eivissa i seguint per Mallorca. Es una cinta de la marca Ufilms.

DEFENSA DE BALEARS

El Govern espanyol es preocupa actualment de la defensa de les Balears i hi destina un crèdit de quatrecent quatre milions de pessetes. La badia de Pollensa s'utilitzarà per principal base naval. L'Estat adquirirà dotze submarins, dotze torpediners de vuitcent tones, trenta quatre nus amb aparells productors de fum, devuit motollanxes, vuit estacions escoltaradi, tres estacions radiogoniomètriques i tres radiotelegràfiques. A Mahó seran construïts magatzems de carbó, tres polvorins, una central elèctrica, un dic flotant de mil tones i un dic sec. A la nostra ciutat magatzems per a tres mil mines i a Pollença un altre per a mil.

CA RNAVAL

El carnaval aquest any resultà animadíssim, sobretot la "rua" degut a que els cotxos foren exempts de pagar l'impost. Es presentaren bon nombre de carroces i carruatges adornats, tirant als premis del concurs organitzat per la Unió Protectora Mercantil.

EL CLAUSTRE DE SANT FRANCESC

La Gaceta de Madrid ha publicat una ordre del Ministeri d'Instrucció Pública atorgant un crèdit de 49.863'57 ptes. per tal que sien realitzades les obres de reparació del claustre de l'església de Sant Francesc segons el projecte redactat per l'arquitecte Jeroni Martorell, conservador de monuments de la tercera zona.

COLOMBÓFILES

El Consell directiu de la Federació Colombòfila Balear, notant les falles

hagudes entre els coloms missatgers durant els viatges d'educació, entrenament i concursos, ha pres l'acord, que certament ens recorda els que prenien els nostres Jurats temps enrera, de gratificar amb cinc pessetes cada falcó que sia presentat al domicili social, amb dues i mitja cada niu i amb igual quantitat cada falcó marí.

ORFEÓ MALLORQUI

Aquesta antiga agrupació coral, després d'un llarg silenci, s'ha tornat presentar davant el públic en la primera de les vetllades musicals que acaba d'organitzar durant el temps quaresmal. Els elements són novells. L'Orfeó sota la direcció del jove Mestre Picó cantà *Jovenivola*, *El Testament d'Amelis*, *L'Oranger* del Mestre Miquel Capllonch, estrenà *Sant Antoni*, *Un pobre pagès de Mas i Serracant*, essent totes aquestes composicions aplaudides pels assistents.

NOU ACADÈMIC

Ha estat nomenat acadèmic de l'Acadèmia de Ciències de Madrid el nostre col·laborador Bartomeu Darder Pericàs, tan conegut pels seus treballs geològics. El felicitem coralment.

EL FERROCARRIL DE MALLORCA

El Ministre d'Obres Públiques, accedint a les peticions que li han arribat de Mallorca, ha concedit un crèdit de vint mil pessetes mensuals per tal de satisfer les despeses del personal de ferrocarril, adscrit a aquest servici.

EL TURISME

El turisme, que fa poc havia sofert gran davallada, torna venir a Mallorca lentament. Per les properes Pasqües estan anunciades moltes excursions de l'estranger.

PER LA FESTA DEL LLIBRE

Seguint la pauta iniciada l'any passat amb l'Exposició del llibre mallorquí de la Renaixença, la Societat Arqueològica Lul·liana prengué, en la seva darrera junta general, l'acord de celebrar també enguany, coincidint amb la Festa del Llibre (23 abril) una altra exposició bibliogràfica que serà dedicada a la Història de Balears i ciències auxiliars de la mateixa. El projecte compta amb l'adhesió i col·laboració dels elements culturals interessats de Menorca i d'Eivissa.

CORREU DE LA REVISTA

- *Rebudes a la Direcció les obres: Pons, Antom: Dietari del Doctor Fiol, Vol. II; Hilgard Alau: El Monte negro (novella), versió espanyola.*

LA NOSTRA TERRA

DIRECTOR:

ANTONI SALVÀ I RIPOLL

ADMINISTRADOR:

JOAN I. VALENTI I MARROIG

Redacció i Administració: *Palacio*, 40, baixos. — Ciutat de Mallorca

Preus de subscripció: Any, 12 ptes. — Trimestre, 3 ptes. — Número solt, 1'25 ptes.

ESTAMPA D'EN FRANCESC SOLER. — SANT FRANCESC, 2 I 4. — PALMA DE MALLORCA